

központi szerv felelős a szervezési munkáért, az adatbankok általános irányításáért, működéséért és finanszírozásáért, és

laza szervezetben fogja össze az operatív helyi egységeket, amelyek specializálhatók, s egy vagy több funkciót vállalhatnak magukra.

Újabb vizsgálatok azt mutatják, hogy egy adatbank felállítása átlagosan 20 évet, néhány különösen nagy jelentőségű program megvalósítása 100 évet igényel. Általában a beruházási költség 3-4 millió frank, az évi működési költség átlag évi 1 millió frank.

A tudósok együttműködésére támaszkodva, az adatbankoknak sajátos etikája alakul ki. Ezzel kapcsolatban néhány megvizsgálandó kérdés:

- az adat szellemi tulajdonjoga,
- a tárolt információ tulajdonjoga,
- az adatbank hatósugara,
- jogi felelőssége (pl. baleset esetén).

A felmerülő problémák összetettsége, a szükséges eszközök jelentősége, a széles körben való terjesztés szükségessége indokolja a nemzetközi együttműködést. Ezért az ICSU (International Council of the Scientific Unions = Tudományos Egyesületek Nemzetközi Tanácsa) már 1966-ban létrehozta a CODATA elnevezésű szervezetet.

A CODATA, amely a tárgykörrel foglalkozó szakembereknek, az értékelő, ellenőrző és adatterjesztő központoknak nemzetközi bizottsága, az alábbi témákkal foglalkozó munkacsoportokat hozta létre:

- adatok hozzáférhetősége és terjesztése;
- kémiai kinetika;
- transzport-folyamatok;
- automatizálás;
- termodinamikai állandó adatok;
- alaptudományi állandó adatok;
- ipari adatok.

A CODATA francia bizottsága a BNIST (Bureau National de l'Information Scientifique et Technique = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás Országos Irodája) égisze alatt létesült. Fő célkitűzése országos politika kidolgozása az adatbankok vonatkozásában. Tevékenységéhez tartozik az adatbankok osztályozásának, kiválasztási kritériumainak kialakítása, s megkezdte a különösen érdekesnek látszó kutatási területek kialakítását, a tapasztalatgyűjtést a biometria, termodinamika, élettani átlag stb. területén is.

/VIELLARD, H.: Les banques de données. 2e Congrès National Français sur l'Information et la Documentation. Paris, 24-26. Novembre. 1976. p. 95-99./

(Schiff Ervin - Vass Endréné)

Adatbank tervek Csehszlovákiában

Az UVTEI-ÚTZ (Ústřední technická základna = Központi műszaki bázis) kutatói napjainkban két adatbank-típus fokozatos létrehozásán fáradoznak.

Az első — a legfelső irányítás tájékoztatására — a külföld gazdasági fejlődési adatait fogja tartalmazni, s ezzel gyors összehasonlítási lehetőséget teremt a hazai és a külföldi fejlődést illetően. Az elképzelés realizálása szigorú ütemterv szerint folyik, az adatbank üzemszerű működése a 80-as évek elején várható.

A második adatbanktípus az ágazati irányítást lesz hivatott szolgálni, s mint ilyen az ágazati automatizált irányítási rendszerek keretében valósítandó meg. Ezek az adatbankok mindenekelőtt az ágazatok hatáskörébe tartozó gyártmányok, nyersanyagok, technológiai folyamatok világsszintű paramétereiről adhatnak majd gyors és megbízható tájékoztatást. E vállalkozás megvalósulásához ugyancsak szigorú ütemtervet dolgoztak ki, és e téren még a hetvenes évek folyamán kívánnak a megvalósítás stádiumába lépni.

Mindkét ütemterv nagy teret biztosít az altera pars, azaz a majdani használók igényei megismerésének, tájékoztatásának és megfelelő felkészítésének.

/BLAŽEK, F.: Záměry UVTEI-ÚTZ při vytváření faktografických databank. = Československá Informatika, 18. köt. 11. sz. 1976. p. 295-296./

(Futala Tibor)

Az AIDOS, az ARDIS és az USS lehetőségei a szakmai tájékoztatásban

Csehszlovákiában az AIDOS, az ARDIS és az USS (Egységesített Software Rendszer) a legközismertebb és a legáltalánosabban alkalmazott software-rendszer a szakmai tájékoztatás területén. Mindháromra jellemző az, hogy nyílt, moduláris rendszerek és a programok szemantikailag függetlenek.

Ha összehasonlítjuk a szóban forgó rendszerek legfontosabb program-moduljait, az alábbi képet kapjuk előnyeikről és hátrányaikról:

1. Az adatbázisoknak a memóriákban való elhelyezése tekintetében mindhárom rendszer egyforma; mágnesszalagon szekvenciálisan strukturált adatbázist alakít ki. Egyedül az USS olyan, amelyik az NTMIR által is jóváhagyott kommunikatív formátumot alkalmazza.
2. Az adatbankok üzemeltetésénél fellép a gépben tárolt adatok aktualizálásának igénye is. Az USS fejlesztése ez irányban még nem fejeződött be. Ezzel szemben az AIDOS és az ARDIS — igaz, csak off-line üzemmódban — lehetővé teszi az aktualizálást.

3. Az adatbázis reorganizálása az USS-nél a mágneszalagos adatbázisok szintaktikus-strukturális megváltoztatásával történik, míg az AIDOS és az ARDIS saját belső struktúrájában is képes az adatok reorganizálására. Az AIDOS segítségével a permutált indexek minden alapvető típusa előállítható. Az ARDIS a permutált indexek előállításán kívül az adatbázis meghatározott részleteinek átszervezésére is képes, s így előnye a másik kettőhöz képest e ponton kétségtelen.
4. Egyik rendszer sem alkalmas a párbeszédű üzemmódú keresésre a memóriákban elhelyezett adatbázisokban. Ettől eltekintve főként az ARDIS és az USS rendelkezik a keresőfunkciók nagy választékával, ami a keresés végeredményének relevanciáját javíthatja.
5. Számviteli műveletekre az AIDOS és az ARDIS használható fel: mindkettő alkalmas az adatok tartalma alapján a legfontosabb kimutatások elkészítésére.

6. Az ARDIS és az USS a kimeneti formák széles skálájának megvalósítását teszi lehetővé.

Az összehasonlítás szerint a három rendszer kölcsönösen kiegészíti egymást: egy meghatározott cél elérésére hol az egyik, hol a másik bizonyul alkalmasabbnak. Csehszlovákiában főként az USS rendszer továbbfejlesztését tervezik.

A szóban forgó rendszerek egyike sem képes versenyezni a műszakilag igényesebb párbeszédű üzemmódú on-line rendszerek teljesítményeivel, amelyeket a szakmai tájékoztatás területén főként az egyszeri retrospektív és szelektív keresési műveletekre, valamint a tényinformációk adatbank-rendszereinek létrehozására és működtetésére használnak.

/VLASÁK, R.: Možnosti systému AIDOS, ARDIS a USS v oblasti VTEI. = Československá Informatika, 18. köt. 11. sz. 1976. p. 291–294./

(Futala Tibor)

HIVATKOZÁSOK

Szemle folyóiratok használatának vizsgálata hivatkozáselemzéssel

A tudományos kommunikációnak jelentős tényezői a szemle folyóiratok, szemlecikkek. Ezért meglepő, hogy használatukra vonatkozóan viszonylag igen kevés vizsgálatot végeztek, pedig a szemlék előállítására igen nagy szellemi és anyagi erőforrásokat fordítanak. A becslések szerint szemlék készítésére világviszonylatban évenként kb. 5 millió munkaórát fordítanak, és az előállítás költségei a legóvatosabb becslés szerint is eléri az évi 65 millió angol fontot. A költségek kiszámításához a következő adatokat vették alapul:

az évente készülő szemlék száma	20 000 tétel
egy szemle átlagos terjedelme	50 oldal
egy nyomtatott oldalnyi szöveg elkészítésének ideje	5 óra/oldal
átlagos szerzői díj	5 font/óra
kiadói, nyomdai költségek	40 font/oldal

Mi az oka annak, hogy az igen nagy költséggel előállított szemlékre olyan kevés vizsgálat fordított figyelmet? A főbb okokat abban kereshetjük, hogy

egyrészt nehéz megkülönböztetni a szemléket (szemle folyóiratokat) más cikkektől (folyóiratoktól), mert fizikai formátumuk, publikálásuk és terjesztésük módja hasonló,

másrészt pedig számarányuk az egyéb cikkekhez és folyóiratokhoz viszonyítva csekély; a szemlecikkek a tudományos közleményeknek csupán kb. 2–3%-át képviselik.

A szemlecikkek mintegy 40%-a szemle folyóiratokban (*Advances in . . . , Annual Review of . . .*) jelenik meg.

Angliában széles körű tanulmány keretében vizsgálták annak a feltételezésnek érvényességét, hogy a szemle folyóiratokat igen nagy mértékben használják és idézik. Azokat a szemle folyóiratokat vették alapul, amelyek a Woodward által összeállított *Directory of Review Serials* c. kiadványban szerepeltek és végigvizsgálták az ISI által kiadott *Journal Citation Reports*-ban (JCR) szereplő, gyakran idézett folyóiratokat abból a szempontból, hogy ezek között milyen mértékben találhatók szemle folyóiratok.

Mivel a szemle folyóiratokban viszonylag kevés cikk jelenik meg, a rangsorolásban nem a hivatkozott cikkek számát, hanem a hatástényezőt (impact factor) vették figyelembe. A hatástényező azt mutatja meg, hogy egy megjelent közleményt átlagosan hányszor idéztek, így ez a használatnak mindenképpen megbízhatóbb mértéke (1. táblázat).

A vizsgálat eredménye egészen meglepő volt. A hatástényező szerint rangsorolt folyóiratok között az első 30 folyóiratból 24 szemle folyóirat volt! Az első 150 folyóiratból pedig 52 volt szemle folyóirat, jóllehet csak 58 szemle folyóirat szerepelt annak az 1000 folyóiratnak a jegyzékén, amelyet a számításokhoz felhasználtak. A vizsgálathoz felhasznált publikációk 1967–1968-ban jelentek meg, s ebben az időszakban összesen kb. 263 szemle folyóiratot adtak ki.

Felmerülhet a kérdés: mi az oka annak, hogy csaknem minden szemle folyóirat, amely az ISI JCR-ben szerepel,